

Végül 1923-ra a közkönyvtári hálózatból mindössze 10% maradt meg, az állami finanszírozásnak köszönhetően 534 megyei és járási könyvtár működött, úgy, hogy évi hat alkalommal átlag 200 könyvhöz jutott. Hiába szerepeltek a területi költségvetési igényekben a könyv- és folyóiratrendelések, jóváhagyásra nem kerültek.

Üdvözítő megoldásnak látszott a mozgókönyvtár-hálózat létrehozása. Ezt a Narkompros (Közoktatásügyi Népbiztosság) a nagy és kistelepléseket egyaránt kiszolgáló univerzális kulturális eszközként javasolta, de megszervezésének és irányításának nem volt gazdája. Hamarosan kiderült, hogy a véletlenszerűen megjelenő, s a rossz útikörülményekkel birkózó mozgókönyvtárak még kevésbé hatékonyak, mint az állandó épülettel bíró könyvtárak, de ez utóbbiak fenntartásának megszervezése – csak helyi erőkre támaszkodva – képtelenség volt.

Az állam valójában nem tudta a könyvtárak működtetéséhez szükséges eszközöket megadni. Tehetetlenek voltak anyagi eszközök hiányában a helyi hatóságok is. Mindeközben a könyvtár és könyvtárügy jelentőségét magasztaló lelkes felhívásokból sehol sem volt hiány.

A szerző figyelmünket a szomorú következmények sorára irányítja: könyvtárak zártak be tömegesen, a bezárt könyvtárak állománya tönkrement vagy kifosztották; lényegesen csökkent az olvasók száma, a könyvtári közellátás elvét megsértve egyre zártkörűbbé vált a könyvtárhasználati jog; párhuzamosságokat és szétforgácsolódást eredményeztek a könyvtári irányítás szabályozatlanságai. A színvonal felmérhetetlen csökkenését okozta, hogy eközben elsősorban a szakképzett könyvtárosok kerestek más munkát.

Mindez a 20-as évek elején a legnagyobb könyvéhség és könyvhiány idején történt, de intő példaként szolgálhat: hová vezet – a kultúra és a könyvtárak esetében – a saját önfenntartásra épülő gazdasági irányzat?! És lám milyen messze kerülhet a szólam – „a könyv, a könyvtár a nép felvilágosításának eszköze” – és a mindennapok gyakorlata egymástól.

(Bíró Júlia)

93/005

PEEL, Bruce: Fernando Columbus and his library = Can.Lib.J. 49.vol. 1992. 4.no. 295-297.p. Bibliogr.

Fernando Columbus és könyvtára

Könyvtártörténet -nemzeti; Magánkönyvtár; Nemzeti könyvtár

Kolumbusz Kristóf legfiatalabb (és törvénytelen) fia könyvszerető, könyvgyűjtő ember volt, aki egy spanyol nemzeti könyvtár létrehozását is javasolta, és ellenezte a cenzúrát az állományok létrehozásában. 1539-ben bekövetkezett haláláig egy 15-20 ezer kötetből álló könyvtárat sikerült összeállítania. Sajnos mára e kiváló gyűjteménynek csak egy töredéke létezik a Biblioteca Colombinában, amely a sevillai katedrális körzetében található.

(Autoref.)

Lásd még 1-2

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGY

Általános kérdések

93/006

MALINCONICO, S. Michael: Information's brave new world = Lib.J. 117.vol. 1992. 8.no. 36-40.p. Bibliogr. 12 tétel.

Az információk „szép, új világa”

Információtechnológia; Jövő könyvtára; Könyvtárosi hivatás; Számítógép-hálózat

Az információiparban tapasztalható rohamos változások új korszakot nyitnak a könyvtárak és a könyvtárosok számára. Míg a nyolcvanas években még szervesen illeszkedett a számítógép a hagyományos könyvtári funkciók keretébe, napjainkra nyilvánvalóvá vált, hogy elkerülhetetlen a könyvtár fogalmának újraértelmezése. A gyűjte-

ményfejlesztés és -szervezés veszít jelentőségéből, lényegtelené válik, hogy a dokumentum hol található, az információhoz való gyors hozzáférés biztosítása az elsőrendű feladat. A tudományos és szakkönyvtárakban már megfigyelhető ez a hangsúlyeltolódás, de valamennyi könyvtártípusban hamarosan éreztetni fogja hatását. A könyvtárosoknak szembe kell nézniük e kihívásokkal, és időben reagálva a változásokra, azokat a szakma és saját érdekeik szolgálatába kell állítaniuk.

A legtöbb könyvtár az információtechnológia eredményeinek alkalmazásával igyekszik megfelelni a kor követelményeinek, de nem hagyható figyelmen kívül, hogy számos versenytársa akad az információ- és dokumentumszolgáltatásban – a különféle tájékoztatási vállalkozásoktól kezdve a másolatelőállító cégekig. Az elektronikus információ megszünteti a hagyományos könyvtár központi szerepét. Az online központi katalógusok és a hozzájuk kapcsolódó dokumentumszolgáltató rendszerek egyszerre több könyvtár állományának használatát teszik lehetővé. A telefax elterjedésével órákra csökkent a másolathoz való hozzájutás ideje, még abban az esetben is, ha nagy távolságra levő könyvtárból kell beszerezni azt.

Az elmúlt évtizedben évi 25%-kal növekedett az adatbázisok száma, a teljes szövegű adatbázisoké pedig az utóbbi öt évben 50%-kal emelkedett. A géppel olvasható információ felhasználása közvetlenül, a könyvtár és a könyvtáros közbeiktatása nélkül is megvalósulhat. Különösen igaz ez a CD-ROM-ra.

Az elektronikus folyóiratok térhódítása a könyvtárakban egyre jelentősebb, mivel áruk kedvezőbb, mint a nyomtatott változatoké, és tárolásuk is lényegesen egyszerűbb.

Az egyetemi könyvtárakban a számítógép-hálózatok leggyakrabban használt szolgáltatása rendszerint az online katalógus. Az egyes könyvtárak közötti együttműködés is öröndetesen növekszik, az INTERNET hálózatában például tíz országból több, mint 225 egyetemi könyvtár adatbázisai vesznek részt.

A könyvtárak és a dokumentumszolgáltató kereskedelmi vállalkozások nemcsak a szöveges információk elektronikus továbbítását vállalják, hanem a grafikus és képi információkét is. Ezeknek a szolgáltatásoknak a szerzői jogi kötöttségek szabnak határt. Így jelenleg a régi és ritka dokumentumok elektronikus formában történő

tárolása és továbbítása egyszerűbb feladat, mint a korszerű szakirodalomé.

A már kifejlesztett információtechnológia világméretben lehetővé teszi a virtuális könyvtárak kialakulását, azaz teljesen lényegtelené válik a dokumentum és a felhasználó közötti távolság. A könyvtárak gyűjteményei, szolgáltatásai, könyvtárosai és a felhasználók közötti kapcsolat gyökeresen megváltozik. Az információeszközök közvetlenül hozzáférhetővé válnak mindenki számára, de a változatosságuk, gazdagságuk egyben problémákat is hordoz. Egyre nehezebbé válik köztük az eligazodás, a hatékony és gyors felhasználás, egyesek egyenesen a káosz kialakulásától tartanak. Ezért a szakértők segítsége nélkülözhetetlenné válik, különösen a térítéses szolgáltatások esetében döntő jelentőségű a gazdaságos információkeresés. Ennek következtében mindazon könyvtárosok, információszakemberek, akik képesek az új követelményeknek megfelelni, elébe menni a felhasználók igényeinek, várhatóan sokkal nagyobb elismerést, megbecsülést vívhatnak ki, sikeresebb pályát futhatnak be, mint hagyományos könyvtárosként.

(Pappné Farkas Klára)

93/007

HARRIS, Kevin: Who pays the piper? Alternatives to the state and commodity models on information policy = Int.Forum Inf.Doc. 17.vol. 1992. 1.no. 3-7.p. Bibliogr.

Ki fizeti a dudást? – Az állami és a szabadpiaci tájékoztatási modell alternatívája

Adatbázis -szociológiai; Elektronikus posta; Információpiac; Tájékoztatás szabadsága; Tájékoztatási politika

A cím az angol „Aki a dudást fizeti, az rendel” közmondásra utalva kívánja érzékeltetni, hogy az információszolgáltatók tevékenységét az felügyeli és befolyásolja, aki fenntartja. A kereskedelmi céllal létesített információs központok közül csak az lehet hosszú távon életképes, amelyik önfenn tartó tud lenni. Ez a szempont súlyosan érinti az információellátás bizonyos tartományait, köztük elsősorban a társadalmi fejlődést szolgáló információk körét. Nem garantált azonban az állami

információs rendszereknél sem a tájékoztatás teljes szabadsága.

A szerző információs szakemberektől származó idézetek gazdag sokaságával támasztja alá azt a véleményét, mely szerint egyetlen információs rendszer sem képes maradéktalanul biztosítani az összes információhoz való szabad hozzáférést mindenki számára. Az információs társadalomtól joggal elvárható, hogy minden állampolgára jól informált lehessen, azonban a trendek azt mutatják, hogy ez, a politikusok kivételével, nem így történik. Sehol a világon, nyugaton és keleten, északon és délen, nincs abszolút szabad információáramlás, mivel különböző módon és mértékben, de a fenntartók mindenütt befolyást gyakorolnak az információs rendszerekre. A fejlett nyugati demokráciákban a politikai gondolkodás egyik alappillére az információk és vélemények szabad kifejtése és cseréje. Alappillér ugyanakkor a szabad piacbán való hit is. Ezáltal az információ is árucikké válik, lehetővé téve a tulajdonosoknak, hogy korlátozzák az információhoz való hozzáférést. Nagy-Britanniában, majd az Európai Közösségben is kinyilvánították az információs piac támogatását, vagyis minden olyan információs vállalkozás létrejöttét engedélyezik, amelyik – például a központi kormányzattól – megszerzett „nyersanyagot” átcsomagolva, értéknövelt szolgáltatásként kívánja forgalmazni. Bár ez a jelenség nem az állam hivatalos információpolitikáját jelenti, de az így kialakuló helyzetben az információtól növekvő mértékben elzáródnak mindazok, akik nem képesek annak árát megfizetni. Ahhoz, hogy valamilyen információnak magas ára alakulhasson ki, nehezen hozzáférhetővé kell azt tenni. Nehezen hozzáférhetővé azáltal tehető az információ, ha csak bizonyos csatornákon keresztül szolgáltatják.

Az információs piac támogatói úgy gondolják, hogy a privát szektor kizárólagos feladata az értéknövelt információellátás, mégpedig térítésért. Az amerikai Kongresszus ezzel ellenkezően azt vallja, hogy az értéknövelt információk szolgáltatása a kormány kötelezettségei közé tartozik. Franciaországban szintén a kormány szolgáltatás társadalmilag hasznos információkat – pl. a lakáshelyzetre vonatkozó statisztikai adatokat – még ha ez nem is gazdaságos.

Nem a magas árral, hanem az információ tartalmával és használatával kapcsolatban fejtenek ki cenzúrárt az állami fenntartású információs rendszerek.

A gyakorlatban tehát sem a kereskedelmi alapon működő, sem az állami modell nem maradhat fenn sokáig változatlan formában. A kettő kombinációja fog feltehetően győzedelmeskedni. Erre jó példa a Volnet UK rendszer, amely a Közösségfejlesztési Alapítvány (Community Development Foundation) és a Brit Önszolgáltató Központ (Volunteer Centre UK) együttműködésével jött létre Angliában. A rendszer érdeme, hogy összehozza a közösségi és az önszolgáltató szervezetek információit, katalizátorként közreműködik abban, hogy a helyhatóságokkal megismertesse az információtechnológiát, rendkívül alacsony áron szolgáltat (évi 25 fontért korlátlan mennyiségű információhoz lehet hozzájutni), és hallatlanul használóbarát. A rendszer különleges érdeme abban rejlik, hogy olyan szervezeteket sikerült az együttműködésben érdekeltté tenni, amelyek információi más módon nem lennének elérhetőek. A Head Software International cég biztosítja a Headfast nevű szövegviszakereső szoftvert; a Polytechnic of North London iskola biztosít számítógépén helyet a rendszernek; jótékonyági szervezetek, a Belügyminisztérium és két privát cég (az IBM és a Cable and Wireless) nyújt támogatást a személyzet alkalmazásához; a Mercury Communications cég a telekommunikációban segít; több jónevű cég leértékelt kommunikációs szoftvert és modemeket biztosít, a W.H.Smith Társaság pedig a nyomtatott dokumentációkhoz biztosít irattartókat.

Végezetül a szerző megállapítja, hogy megkezdhetetlen az érintettek, azaz a lakosság bevonása az információpolitika kialakításába.

(Kovács Emőke)

93/008

LE COADIC, Yves-F.: A science policy for scientific information = J.Inf.Sci. 18.vol. 1992. 3.no. 171-177.p.

Tudománypolitika a tájékoztatástudományban

Informatika; Könyvtártudományi kutatás; Tudománypolitika; Tájékoztatási politika

Annak ellenére, hogy a tudományos – műszaki tájékoztatási és kommunikációs tevékenységek, technológiák, módszerek és elméletek egyre nagyobb hatást gyakorolnak a társadalmakra,

sehol sem lehet találni a tudományos információkra irányuló tájékoztatáspolitikát, sem a szakma, sem a nagyközönség vonatkozásában. Az elmúlt években az információtechnológia előretörése információtechnológia-politikákat eredményezett, ami az információtudomány háttérbe szorításához vezetett. Ezért arra lenne szükség, hogy a kutatásokat ne csak információtechnológiai kérdésekre irányítsák, hanem magára az információtudományra is. A technológia egymagában nem tudja megoldani az információs problémákat, sem professzionális, sem laikus használói szinten.

Nemzetközi könyvtárügy

93/009

REINHARDT, Klaus: Bibliotheksprogram der Europäischen Gemeinschaften mit Startschwierigkeiten = Bibliotheksdienst. 26.Jg. 1992. 6.no. 854-865.p.

Az Európai Közösség könyvtári programjának kezdeti nehézségei

Együttműködés -nemzetközi; Fejlesztési terv

Az Európai Közösségben elfogadott négy könyvtári akcióprogramra az első menetben 1991. december 2-ig lehetett projektjavaslatokat benyújtani. A 12 tagországból összesen 93 javaslat érkezett be a megadott határidőig, amelyekben 379 intézmény vett volna részt. A nagyon szigorú, több fordulás zsűrizésen átment tervjavaslatokból mindössze 14-et fogadtak el, amely 67 résztvevőt érint. Az alábbi programok kaptak zöld utat az EK Bizottságtól.

1. akcióprogram: Számítógéppel előállított bibliográfiák (a benyújtott 21 projektből 2-t fogadtak el)

- HELEN – a görög nyelvre történő transliterálás kérdésének kutatása. (A kutatásért felelős intézmény székhelye Nagy-Britanniában van, részt vesz benne 3 intézmény.)

- APFORC – a szkennerteknológia alkalmazásának kérdése automatizált korrektúraolvasáshoz. (Székhelye Dánia, részt vesz benne 7 intézmény.)

2. akcióprogram: Nemzetközi szabványok alapján készült rendszerek nemzetközi hálózatba kapcsolása (a benyújtott 14 projektből 3-at fogadtak el)

- LIBACT 2/EDILIBE II – nemzetközileg alkalmazható elektronikus könyvrendelési módszert kívánnak kidolgozni a könyvtárak és a könyvkereskedelem összekapcsolására. Az Európai Közösség által már eddig is támogatott, folyamatban lévő program folytatásáról van szó. (Székhelye Németország, részt vesz benne 8 intézmény.)

- EDIL – elektronikus úton történő könyvtárközi kölcsönzés. A heterogén hálózati struktúra áthidalását lehetővé tevő, OSI szabványra épülő dokumentumátvitel módjának kidolgozása. (Székhelye Franciaország, részt vesz benne 5 intézmény.)

- SOCKER – az egymástól eltérő bibliográfiai adatbázisoknak az ISO/OSI szabványon alapuló keresési stratégiája. (Székhelye Dánia, részt vesz benne 3 intézmény.)

3. akcióprogram: Az információtechnológiára épülő új könyvtári szolgáltatások bevezetése (a benyújtott 29 projektből 4-et fogadtak el)

- Képinformációs bankok európai hálózata – a projekt célja, hogy a résztvevő könyvtárak közül legalább kettőben képlemezt építsenek a színeskép-adatbankokból. (Székhelye Nagy-Britannia, részt vesz benne 5 intézmény.)

- HYPERLIB – egy hat tudományos könyvtárból álló hálózatról hypertexten nyugvó tájékoztató rendszer kidolgozása, üzembehelyezése és kiértékelése. (Székhelye Nagy-Britannia, részt vesz benne 2 intézmény.)

- European Books in Print – információs forrás kidolgozása az európai könyvtárak számára, melynek segítségével a nagyobb tagországokban kapható könyvekről szerezhetnek az állománygyarapítók információkat. (Székhelye Olaszország, részt vesz benne 7 intézmény.)

- RIDDLE – Elektronikus folyóirat-tartalomjegyzék figyelő rendszer modelljének kidolgozása. Emellett egy optikai jelfelismerő berendezéssel beolvasható, online könyvtári katalógusoknál alkalmazható keresőindex kidolgozása. (Székhelye Nagy-Britannia, részt vesz benne 3 intézmény.)

4. akcióprogram: Az európai piacon készülő könyvtári telematikai termékek és -szolgáltatások támogatása (a benyújtott 22 projektből 5-öt fogadtak el)

- EXLIB – az európai könyvtári szolgáltatások hozzáférhetővé tétele látáskárosultak számára. A

cél olyan berendezések kifejlesztése, amelyek segítségével a látásukban korlátozottak ugyanolyan mértékben férhetnek hozzá az információforrásokhoz, mint a látók. (Székhelye Hollandia, részt vesz benne 5 intézmény.)

- OCR/ICR retrospektív konverzió – gépirással készült katalógusok konverziójának kidolgozása. (Székhelye Franciaország, részt vesz benne 3 intézmény.)

- Telematikai technológia alkalmazása az audiovizuális anyagokhoz való jobb hozzáférés biztosítására. Ennek keretében könyvtárak meglévő audiovizuális gyűjteményeit teszik a nem helyben élők számára is, digitalizált formában hozzáférhetővé. (Székhelye Dánia, részt vesz benne 5 intézmény.)

- VAN EYCK – vizuális művészeti hálózat, melyben a könyvtárakban lévő fényképanyagokat teszik a kutatás számára hozzáférhetővé. (Székhelye Nagy-Britannia, részt vesz benne 5 intézmény.)

- MIRS – különböző országok zenei szakkönyvtáraiban lévő zenei dokumentumok bibliográfiai visszakereső rendszerének kidolgozása. (Székhelye Olaszország, részt vesz benne 6 intézmény.)

Tekintettel arra, hogy az első felhívásra beadott pályázatok közül csak 5,1 millió ECU értékben találtak támogatásra érdemeseket, az eredeti elképzelésektől eltérően, még 1992-ben újra megisméltik a felhívást, további pályázatok benyújtására teremtve ezzel lehetőséget. A cikk felsorolja a hangsúlyozottan fontos pályázati témákat.

(Kovács Emőke)

93/010

PISANI, Assunta [ed.]: Euro-Librarianship: Shared resources, shared responsibilities. Part I-II = Collect.Manage. 15.vol. 1992. 1/2., 3/4.no. 1-578.p.

Az európai könyvtárügy: megosztott források, megosztott felelősség

Együttműködés -nemzetközi; Hozzáférhetőség; Információhordozó; Konferenciai anyag -nemzetközi [forma]; Könyvkiadás; Kutatás információel látása; Levéltár; Tudományos és szakkönyvtárak

A folyóirat két kettős száma a WESS (ACRL Western European Specialists Section – az amerikai Felsőoktatási Könyvtárak Egyesületének

Nyugat-európai Specialisták Szekciója) 2. nemzetközi konferenciájának (Firenze, 1988. ápr. 4-8.) anyagát közli. A konferencián mintegy másfélszáz kutató, ill. könyvtáros találkozott, a nagyobb fele amerikai, a többi a nyugat-európai (főként angol, belga, francia és olasz) könyvtárak, levéltárak, tudományos intézetek képviselője. 49 előadás hangzott el, 15 témakörben. A fontosabb témakörök: tudományos kutatás dokumentumbázisai Nyugat-Európában (nemzeti könyvtárak, különleges profilú könyvtárak); a könyv- és folyóiratkiadás Nyugat-Európában (országos helyzetképek, regionális és helyi kiadói tevékenység); marginális politikai és társadalmi csoportokra vonatkozó forrásmunkák; önéletrajzok; fordítások; a dokumentumok hozzáférhetővé tétele új információhordozók (adatbázis, elektronikus publikáció, mikrokiadvány) révén; együttműködés a Nyugat-Európára vonatkozó dokumentumok hozzáférhetővé tétele érdekében (mikrofilmzésben, állományvédelemben, a gyűjtőkör megosztásában).

Nemzeti könyvtárügy

93/011

KONN, Tania: USSR to CIS: information responses = Aslib Inf. 20.vol. 1992. 5.no. 197-199.p.

Szovjetunióból Független Államok Közössége: információs vonatkozások

Könyvtárügy; Tájékoztatásügy

A Szovjetunió felbomlása, ill. a Független Államok Közösségének (FÁK) megjelenése számos nemzeti és nemzetközi problémát eredményezett. Nyilvánvaló, hogy az állandó változások közepette, a független államok relatív autonómiájának lassú kialakulása során igen fontos szerepet játszanak a pontos és időszerű információk. A feltételek „fluiditása” miatt azonban az információs szolgáltatók igen nehezen képesek ezeknek a követelményeknek eleget tenni. A továbbiakban röviden áttekintjük a információs szektor legújabb, FÁK-beli fejleményeit.

Online szolgáltatások. A GBI (German Business Information) szolgáltató rendszer útján öt

olyan angol nyelvű adatbázis is hozzáférhető, amely a FÁK-ra vonatkozik. Ezek a SOBIZ (2500, külföldi kapcsolattal rendelkező vállalat adatai), a SOLEG (jogi információk, liszenszek, szabadalmak, vegyesvállalatok, szerzői jog, védjegyek, ingatlanok témájában), a SOWHO (KI Kicsoda a FÁK-ban), a SOPAD (a FÁK egyesületei) és a SOPRA (több, mint 100 napilap és képes magazin referátumai, valamint a *Moscow News* teljes szövege). Mindegyik adatbázis rekordjait a SovInfoLink állítja elő, a JV Dialogue nevű vállalat része, amely a chicagói Management Partnerships International-lel alapított vegyesvállalat orosz partnere. A nyugati partnerekkel létrehozott információszolgáltatási vegyesvállalatok jellemzője, hogy a nyugatiak „hozzák be” a szükséges marketing tapasztalatokat, az oroszok pedig a szükséges információkkal rendelkeznek.

Időszaki kiadványok. Ezek gomba módra szaporodnak, különösen az üzleti élet területén. Néhány példa: Russian Trade Express, Biznes MN, Archangel Post, Kazakhstan Business, Birzha, The Moscow Letter, Moscow Computer News, Vostochnyi Ekspress. Ezek rovatai általában nem sok változatosságot mutatnak egymáshoz képest: pályázati felhívások, hirdetések, bankhírek, cégek bemutatkozása stb., természetesen némi regionális elfogultsággal. A cikk szerzője kiemeli az *Archangel Post* nevű hetilapot, amely a külföldi üzletembereket kívánja „megcélozni”, a pénzpiac változásairól beszámoló *Birzhát*, a *Moscow Letter*-t (pénzügyi, üzleti, jogszabályozási fejlemények, privatizáció, utazás, új kiadványok) és a *Moscow Computer News*-t, amely Moszkvában készül ugyan, de a *Computer Weekly* adja ki.

Referenz-szövegek. Az országos statisztikák terén új korszak kezdetét jelenti a *National Accounts and Balance-Sheets of the USSR*, amely első ízben veszi figyelembe a „második gazdaság” létezését. Megemlítené még a háromkötetes *Major Manufacturers of Goods and Services in the USSR, 1991*, amely 28 ezer gyártó 60 ezer termékét, ill. szolgáltatását sorolja fel, és a *Leningrad Business Guide*.

Tájékoztatási szolgáltatások. A bizonytalan állapotok miatt nagy szükség van közvetítő szolgáltatásokra. Ezt példássá a Carousel Information Service, amely az ECOTASS és az OREX hirdetőügynökség részvételével alapított vegyesvállalat. Célja – kitöltött kérdőívek alapján – a forgalmazók és a vevők közötti kapcsolatteremtés megkönnyítése.

Összefoglalásként az mondható el, hogy a FÁK létrejötte radikálisan megváltoztatta az ország információs helyzetképét. A jellemző irányzat: további tájékoztatási vegyesvállalatok alakítása és növekvő specializálódás, s hamarosan várható az egy-egy köztársaságra koncentrált tájékoztatók megjelenése.

(Novák István)

93/012

ACCART, Jean-Philippe: Les bibliothèques scientifiques russes en transition = Documentaliste. 29.vol. 1992. 1.no. 42-45.p.

Res. angol nyelven.

Átalakulóban az orosz tudományos könyvtárak

Adatbázis -orvostudományi; Akadémiai könyvtár; Tájékoztatási hálózat; Tájékoztatási intézmény -orvostudományi

A volt Szovjetunió köztársaságaiban végbe ment változások nemcsak politikai jellegűek voltak. A könyvtárak is „nyitottak” és korszerűsítésbe kezdtek, ami által sok jelentős tudományos könyvtár arculata megváltozott. A moszkvai Központi Állami Orvosi Könyvtár például, amely egy nagy tudományos – műszaki hálózat központja, létrehozta az első hazai tudományos adatbázist. A francia szerző a legutóbbi moszkvai IFLA konferencia, valamint személyes látogatásai alapján ismerteti benyomásait.

(Autoref.)

93/013

SOLOMONENKO, L.V.: Biblioteka kak zerkalo političeskoj situacii v obščestve = Bibliogr. 1992. 3/4.no. 11-16.p. Bibliogr.

A könyvtár mint a társadalom politikai helyzetének tükré

Könyvtárosetika; Könyvtárügy; Társadalmi követelmények

A szerző meglehetősen kérdőfeltevésével indítja gondolatmenetét: „Mit tennénk most, ha

1991-ben győznek a puccsisták?” Bizonyára most a peresztrojka irodalmát selejteznénk! A politikai jellegű selejtezésben már nagy tapasztalatot szereztek az ifjabb könyvtárosok is, hiszen most fejezték be az 1985-ig publikált társadalompolitikai és gazdasági művek állományból való törlését. A cikk írója elkerülhetetlennek tartja a szemérmesen elhallgatott tény kimondását: „a könyvtár a politikai konjunktúra intézménye” – alkalmazkodnia kell a politikai helyzetváltozásokhoz.

Éppen a puccs idején ülésezett Moszkvában az IFLA, s érdekes módon két különböző, de egyidejűleg folyó szekcióban egy amerikai és egy orosz előadó egymáshoz hasonló problémafelvetéssel élt. A múlt és a jelen könyvtárügyét vizsgálva megállapították, hogy a történelmi-politikai változásokhoz a könyvtárak mindig igazodnak, adaptálódnak és lojálisakká válnak a hatalomhoz, egy-két „ellenálló” kivételével. Az eltérő politikai háttérre alapozódó következtetés megerősíti: illuzórikus abban bízni, hogy a könyvtárak a társadalomtól elszakadva külön életet élhetnek.

A demokratikus, többpártrendszerre épülő társadalomban a könyvtár új politikai státuszt kap, meghatározva benne a könyvtár mint ideológiai intézmény jogait és kötelességeit. A könyvtári szaksajtót ellepik a politikai deklarációk, pedig a változással járó áldozatok nagysága főleg a szakmai alapelvektől függ. Devalválódott többek közt magának az „ideológia” kifejezésnek a jelentése, nem beszélve a könyvtárüggyel való kapcsolatáról, de mint köztudott, a nem elismert tények azért még léteznek. A könyvtárak deideologizálásának gyakorlati mechanizmusa gyakran a könyvtárak megszűnéséhez vezet. A könyvtárak számára a forradalmi megoldások kivitelezhetetlenek, az új rendszerhez való adaptációjukat mindenek előtt reformok útján érhetik el. Következésképpen egyáltalán nem mindegy, hogy milyen reformok formálják át a megmerevedett orosz könyvtárügyet.

A depolitizálás jegyében meghirdetett selejtezés és a pártkönyvtárak felszámolása újra a „forradalmi terminológia” szakmai megfontolást nélkülöző könyvtárügyi alkalmazását vetíti elének. A szakma ideológiai bizonytalanságából eredően a „könyvtár – ideológiai intézmény” szemlélet posztkommunista változatban él tovább. A deideologizálás ugyanis szintén ideológia. Nem meglepő a könyvtárosok reagálása, adaptációja sem, mivel a szabad megítélésre bizonyos fokig

immunisakká váltak, ugyanakkor kiélhetik az irányított propaganda kínálta lehetőségeket.

Elismerve a „párttalanítás” szükségességét a szerző kifejti, hogy egyik pártnak sem lehet prioritást biztosítani a könyvtári munkafolyamatokban. Külön kérdésként kell kezelni – mutatja be sokoldalúan – a könyvtáros politikai hovatartozásának a problematikáját. A „párttalanítás” címen nem szabad a könyvtáros bonyolult szerepét leegyszerűsíteni, hibásan beállítani. De az nem lehet vitás, hogy meg kell szüntetni, változtatni mindazokat az eljárásokat, módszereket, amelyek diszkriminatív jellegűek, pl. az olvasók párhovatartozás szerinti nyilvántartását.

A politikai viszonyokhoz való alkalmazkodás során sok mindenben kell új utat, más módszert alkalmazni. Egy dolog azonban aligha felejthető: mint ahogy a társadalomban az állampolgár jogai és szabadságfoka az irányadó, úgy a könyvtárban a bármely politikai irányzathoz tartozó irodalom hozzáférési mértéke.

(Bíró Júlia)

93/014

BRINE, Jenny: Perestroika and Soviet libraries = Libri. 42.vol. 1992. 2.no. 144-166.p. Bibliogr.

A peresztrojka és a szovjet könyvtárak

Állami irányítás; Könyvtárügy; Működési feltételek; Tájékoztatás szabadsága; Támogatás -pénzügyi -általában

A peresztrojka és a glásznosztj minden szempontból hatással volt a szovjet könyvtárakra. A könyvtári cenzúrát szinte teljesen eltörlték. A nagyobb demokrácia nyomán könyvtáros egyesületek és befolyásos könyvtári tanácsok jöhettek létre. Sok kérdést közelítettek meg új módon, így a könyvtárosképzést, az olvasószolgálatot, a nemzetiségi kisebbségeket, az osztályozást, a könyvtártörténetet, az összehasonlító könyvtártudományt. Az államtól független könyvtárak is megjelentek. De a piacgazdaságra való áttérés, a rohanó infláció és a régi vezetési struktúrák leomlása nagyfokú bizonytalanságot okoz, különösen a finanszírozás terén. Több

könyvtár kénytelen emiatt bezárni, sokan pedig térítéses szolgáltatásokat vezetnek be. Az új kereskedelmi prioritások befolyással vannak a gyarapításra, a könyvtárközi kölcsönzésre, a kiadvány-cserére és a nemzeti bibliográfiára is. A könyvtárosi fizetések alacsonyak, nem tartanak lépést az inflációval. Jóllehet a moszkvai Lenin Könyvtár, a szentpétervári Saltykov-Scsedrin Könyvtár és több nem kormányzati szervezet is adott ki könyvtárpolitikai irányelveket, ezek nem tudták követni a gyors változások ütemét. A szovjet könyvtárak jövője bizonytalan.

(Autoref.)

93/015

TRANCYGIER, Tomáš: Britskí experti o knihovnictve v ČSFR = Kn.Inf. 24.roč. 1992. 6.no. 241-248.p.

Res. angol, német és orosz nyelven.

Brit szakértők a csehszlovák könyvtárügyről

Könyvtárügy

1991 elején három brit szakértő (Cermelle Denning, Eva Skelley és Robo Davies) jelentést készített a cseh-szlovák könyv- és folyóiratkiadásról és terjesztésről, valamint könyvtárügyről. Az alábbiakban a jelentés könyvtárügyi részének és vonatkozásainak ismertetésére és kritikájára kerül sor.

A fő könyvtárügyi megállapítás: az ország könyvtári-tájékoztatói intézményrendszere igen szerteágazó, jogi szempontból megalapozott. Hogy ennek ellenére nem működött eléggé hatékonyan, annak számos oka van (ideológiai szerepkör, állományi-műszaki ellátottság hiányos volta, nehézkes központi szervezés stb.). A közeljövőben minden bizonnyal el fog mélyülni az intézményrendszer fenntartási és működtetési válsága, holott éppen a társadalmi fordulat visszafordíthatatlanná tétele érdekében volna szükség kellő színvonalú működésre.

Ezt követően sorolhatnák fel a részfogyatékoságok. Közülük az alábbiakat kell kiemelni: bizonyos felsőoktatási és szakkönyvtári intézmé-

nyek funkciói átfednek egymással, ami pazarló gazdálkodáshoz vezet; hiányzik a helyi-regionális tervezés gyakorlata; jellemzők a fenntartási-felügyeleti komplikációk; a tevékenységet ideológiai jellegű „utóregések” zavarják; a tudományos és szakkönyvtárak körében alig honosodott meg a szabadpolc, ami miatt a használat bürokratikus, az állomány forgási sebessége pedig alacsony; raktározási „szükséghelyzet van”: nincs elég helye sem a kurrens, sem a történeti állománynak (800 ezer állományegység áll a pincékben az enyészetnek kitéve); nem épültek jelentősebb korszerű könyvtárak az egy Matica slovenskát kivéve; a számítás- és a reprográfiai technika elégtelen és elavult, a távközlés minden kritikán aluli; a könyvtárosok szakmai törzsismereteinek elméleti vonatkozásai, bár némileg elavultak, megfelelőek, viszont a gyakorlatiak a jövőben aligha állják meg a helyüket; a vezetés a tervezést, a személyzeti munkát, az új technológia bevezetését és az állománygazdálkodást illetően egyaránt gyenge; az állományok konserválása reménytelen kapacitáshiánnyal küzd; a könyvtárak túlnyomó része képtelen kereskedni (pl. eladni a nem szükséges állományt akár a nemzetközi könyvkereskedelemben is); elégtelen a könyvtárak értesültsége mind az új hazai, mind az új külföldi publikációkról; a számítógépes technológiák közül eddig a KK létrehozásával kapcsolatos volt a legeredményesebb; az ún. integrált könyvtári-tájékoztatói rendszerek megteremtésére vonatkozó tervek nyugati szemmel nem jelentenek semmiféle novumot; a jelentős könyvtárak mindmáig adósak az OPAC létrehozásával; a közművelődési és iskolai könyvtárak helyileg nincsenek értelmes munkamegosztásra kényszerítve; a felső- és középfokú könyvtárosképzés tartalmilag elavult, műszaki ellátottságát illetően pedig egyenesen nyomorult helyzetben van.

A felsorolt hiányosságok jellege meghatározza a javítás jellegét is, s nem egyszer külföldi (nemzetközi) támogatás után kiált.

A jelentésben több félreértés is előfordul. Az angol szakértőknek nem volt fülük és szemük bizonyos árnyalatok meghallására és meglátására. Közülük a szlovák nemzetiségű ismertetőnek az fáj a legjobban, hogy a szakértők a cseh könyvtárügy iránt érdeklődőbbek és megértőbbek voltak, mint a szlovák iránt.

(Futala Tibor)

93/016

KATUŠČAK, Dušan: Integrovaný kniznično-informačný systém. (Riešenie, problémy, perspektívy.) = Kn.Inf. 24.roč. 1992. 3.no. 104-110.p.

Res. angol, német és orosz nyelven.

A szlovákiai integrált könyvtári-tájékoztatási rendszer. (Megoldás, problémák, perspektívák.)

Számítógépesítés; Könyvtári rendszer -országos

1985 és 1990 között Szlovákiában az integrált könyvtári-információs rendszer (szlovák nyelvű rövidítése szerint: IKIS) megtervezése volt az egyik legfontosabb könyvtárügyi projekt. Az elkészült tervezet sikeresen átment az opponentúrán is. Ennek ellenére megvalósításának előkészítését, illetve az új viszonyoknak megfelelő módosítását kivették a projekt javaslatba hozója, egyzersmind addigi vezetője (a referált cikk szerzője) kezéből, s elkövették vele kapcsolatban a következőképpen megfogalmazható vétségeket: „szellemi tulajdon ellopása”, „a terv lényegi ismerveinek megtagadása”, „elvszerűtlen vegyítés másféle koncepciókkal”.

Az IKIS a következőket jelenti: a könyvtárak komplex automatizálása, az automatizálás rendszerbeli egysége, kooperatív katalogizálás, nemzeti központi katalógus létrehozása, a könyvtári, bibliográfiai és információs szolgáltatások új struktúrájának kialakításához a dologi előfeltételek megteremtése.

Az IKIS realizálása a központosítás-decentralizálás kérdéskörét illetően mindenképpen feltételez egyfajta központi irányítást. Ezt a követelményt máris feladták, holott hasonló projektek esetén a nyugati országokban is erős és elvszerű központi irányítás érvényesül. Hasonlóképpen probléma az IKIS és az ún. könyvtári együttműködési társulás (KZK) viszonya. Korábban ezt a KZK-t – helyállóan – az IKIS horizontális szervezése eszközének tekintették. Újabban azonban regionális önállóságát hangsúlyozzák, s ezzel húzzák ki az IKIS alól a rendszerszerű megközelítés követelményének érvényesítési lehetőségét.

Degusztláló és dehonesztáló, ahogy mostanában az IKIS érvényességét, célravezető voltának elismerését „lebegtetik”. Ennek mielőbb meg kellene szűnnie. Be kellene látni, hogy az IKIS mint

az szlovák könyvtárügy egyetlen korszerűsödési lehetősége komolyabb hozzáállást kíván meg újonnan ki- és megnevezett gondozóitól. Az IKIS megvalósítása az elméleti, koncepcionális, jogszabályozási, szervezési, technológiai, módszertani és képzési feladatok bonyolult komplexuma. (Futala Tibor)

93/017

KUMAR, Suseela: Libraries and library science in India = IFLA J. 18.vol. 1992. 2.no. 94-107.p.

Res. francia, német és spanyol nyelven.

Könyvtárak és könyvtártudomány Indiában

Könyvtárügy; Tájékoztatásügy

A könyvtárügynek a 860 milliós, 70%-ában falun élő, több nyelvű és sokféle kultúrájú lakossággal, 27 szövetségi államba és 9 szövetségi területbe szervezett Indiában sajátos problémákkal kell megküzdenie. A függetlenség elnyerése, 1947 óta folyamatosan foglalkoznak a könyvtárügy fejlesztésével. Az 1951 óta létrehozott ötéves tervek keretében legutoljára 1986-ban, az oktatáspolitikával és könyvkiadással együtt vizsgálták felül a könyvtári és információs rendszer programját.

A közkönyvtárak fejlesztését az egyes szövetségi államok kompetenciája és sok esetben más, jóval nyomasztóbb problémák gátolják. A közkönyvtári törvény modelljét még S.R. Ranganathan dolgozta ki, és ezt Madras (Tamil Nadu) államban 1950-ben el is fogadták. Az állam vezető könyvtára az 1986-ban alapított Connemara Közkönyvtár, amely közel félmilliós állományával 18 körzeti központi, 1530 fiók- és 826 mellékállásban működtetett könyvtár rendszerének a központja.

Összesen csak további négy államban van könyvtári törvény, és ezek is eltérő szabályozást jelentenek, a szolgáltatások köre pedig igen változó, legtöbbször csak a kölcsönzésre szorítkozik.

A Delhi Közkönyvtárat szövetségi pénzalapokból, az UNESCO közreműködésével létesítették 1951-ben. Azóta többretegű, többek között mozgó egységeket is magába foglaló rendszerré fejlődött.

Az iskolákban kevés a jó könyvtár. Ezek többnyire magán- vagy speciális iskolákban vannak. A középiskolák többségében kölcsönöznek tan-könyveket, és néhány könyvtárban van tájékoztató szolgálat is. A központi egyetemek jó állományokkal, képzett könyvtárosokkal és a szolgáltatások szélesebb skálájával tűnnek ki.

A szakkönyvtárak közül a legjobb helyzetben a műszaki és természettudományi profilúak vannak. Ezek közül többen megindult a gépesítés. Az ország 630 orvosi könyvtárában változó a szolgáltatások köre. A mezőgazdasági könyvtárak fejlődése viszonylag egyenletes volt, és többségük adatbázisokat is kínál.

A nemzeti könyvtári funkciókat négy nagy könyvtár látja el: a calcuttai Nemzeti Könyvtár, amelyet 1903-ban alapítottak és állománya meghaladja a két millió kötetet; a Nemzeti Természettudományi Könyvtár, amely 1964 óta több mint százezer könyvet gyűjtött és 4600 időszak kiadványt tesz hozzáférhetővé; a Nemzeti Orvosi Könyvtár, amely 2000 folyóirattal rendelkezik, és az Indiai Agrártudományi Kutatóközpont Könyvtára. Az Indiai Nemzeti Bibliográfia a Központi Referenz Könyvtárban készül 1956 óta.

Kötelempéldányokat az ország számos könyvtára kap. Ezek közül kiemelendő még az említettekén kívül az 1804-ben alapított Ázsia Társaság Könyvtára.

Az Indiai Nemzeti Tudományos és Dokumentációs Központ (INSDOC) az UNESCO közreműködésével 1952-ben létesült. További nemzeti információs központjai vannak a honvédelemnek, az informatikának, a természet-, a társadalom- és az orvostudományoknak. A Nemzeti Tudományos és Műszaki Információs Rendszer (NISAT) 1977-ben jött létre. Az öt nagyváros számítógépeit összekötő INDONET és a NICNET műholdas számítógépes hálózat mellett további hálózatok is működnek.

A könyvtártudomány oktatása 1896-ban indult meg. A rendszeres felső szintű oktatás megindítása S.R. Ranganathan nevéhez fűződik. Ma 75 egyetem különböző szintű kurzusain mintegy kétezren végeznek évente.

Hatvan szakmai szervezet működik az országban, a legnagyobb közülük az 1933-ban alapított Indiai Könyvtáros Egyesület 2500 taggal és az 1955 óta működő Szakkönyvtárak és Információs Központok Egyesülete 1500 taggal. A szervezetek munkáját az 1982-ben alapított Indiai Könyvtáros Egyesületek Közös Tanácsa koordinálja. (Koltay Tibor)

93/018

PORTELO, Paloma: The evolution and current status of the information and documentation profession in Spain = FID News Bull. 42.vol. 1992. 4.no. 88-90.p.

Az információs és dokumentációs szakma fejlődése és jelenlegi helyzete Spanyolországban

Könyvtárosi hivatás; Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés; Könyvtárügy

A hetvenes években Spanyolországban a munkalehetőségek, a képzési alkalmak, a források hiánya jellemezte a dokumentáció területét. E nehézségek többségén túl vannak már.

Míg korábban szinte kizárólag közintézmények alkalmaztak könyvtárosokat, levéltárosokat, ma mind a közintézmények, mind a magánszektor keresi az információs szakembereket, hogy információs rendszereket alakítsanak ki és tartsanak fenn. Ennek megfelelően átalakul a dokumentátorról alkotott kép. Többé már nemcsak humán végzettségű nők jönnek e területre, hanem más diplomások is, akiknek nemcsak a dokumentáció fogásaihoz kell érteniük, hanem magas szintű technikai készségekkel, és specializált ismeretekkel is rendelkezniük kell. Bár javul a munkaerőpiac, még mindig gyakori a szerződéses alkalmazás, a más diplomásokénál alacsonyabb fizetés, és még mindig az állam a legfőbb munkaadó.

A képzésben a legnagyobb az előrelépés, mert a gyakorlatban megszerzett tapasztalatokkal szemben jelenleg teljes felsőfokú felkészítés keretei állanak rendelkezésre, még doktori fokozat megszerzésére is van mód. Ez javítja a szakma társadalmi elismerését, és stabilizálja az alkalmaztatás körülményeit is.

A technológiai fejlődés a munkakörülmények gyökeres átalakulását vonja maga után. Néhány év alatt megvalósult az információs és dokumentációs központok számítógépesítése, és hálózatok is alakulnak. Nemrégén alakult meg a spanyol adatbázis-előállítók szervezete.

A megváltozott körülmények, az együttműködés iránti nagyobb igény hívta életre a szakmai szervezeteket, amelyek ma már föderációba tömörültek. Nő a nemzetközi együttműködés is, egyrészt az Európai Közösség tagjaként, más-

részt a Latin-Amerikával fenntartott kapcsolatok részeként.

Kedvező tendenciák jellemzik az információs és dokumentációs szektort: erőteljesebb integráció a gazdasági szférába, javuló álláskínálat; a specializálódott szakemberek iránti igény növekedése, az információelemzés előrenyomulása a feldolgozással szemben; javuló társadalmi státusz és presztízs; a közigazgatás aktívabb szerepvállalása az információs politika és az információs rendszerek kialakításában; az információs politika összehangolása az EK-val, nagyobb készség a nemzetközi együttműködésre.

(Orbán Éva)

93/019

BLEEK, Wilhelm – MERTENS, Lothar: Geheimhaltene Dissertationen in der DDR = Z.Bibliothekswes. Bibliogr. 39. Jg. 1992. 4no. 315-326.p. Bibliogr.

Titkosan kezelt disszertációk az NDK-ban

Disszertációgyűjtemény; Olvasáskorlátozás

A főiskolai és egyetemi disszertációk egy részének elkülönített kezeléséről az NDK-ban már 1971-ben adott ki rendeletet a felsőoktatási miniszter „A szolgálati titkok védelmének rendje” címmel, majd ezt részletezte 1977-ben „A szolgálati titkokat tartalmazó egyetemi és főiskolai disszertációk megőrzésének rendje” c. utasítás. Ennek megfelelően 1978-tól a „bizalmas szolgálati anyag”-nak, „VD”-nek minősített disszertációk egy példányát kijelölt gyűjtőhelyükre, a lipcsei Deutsche Bücherei speciális kutatási részlegébe kellett szállítani. Itt e műveket nem vették fel a Német Nemzeti Bibliográfia C (Disszertációk) sorozatába, hanem külön füzetekben közölték bibliográfiai adataikat. (E füzeteket szintén bizalmas szolgálati anyagként kellett kezelni.) A könyvtárak „VD” állományát külön katalógus tárta fel, de a betekintésre jogosult kutatók ezen belül is csak saját témájuk irodalmát tekinthették át. A művek használatához a Deutsche Bücherei főigazgatójának engedélye kellett, külföldiek esetében a felsőoktatási miniszter hozzájárulása.

A hozzáférhetőség korlátozásának ugyanakkor volt egy enyhébb kategóriája is: a disszertá-

ciók egy részét „csak szolgálati használatra” (NfD) minősítéssel látták el.

A használat kemény szigorítása 1987-ig tartott, akkor ui. egy minisztertanácsi rendelet módosította a hivatali titkok kezelésének rendjét, s ennek következtében számos addig bizalmasan kezelt disszertáció hozzáférhetővé vált a nyilvánosság számára is.

1978-1987 között az NDK-ban összesen 41 207 disszertáció készült, ebből 34 383 került be a nemzeti bibliográfiába, 6824 viszont (az összes disszertáció 16,6%-a) a VD és NfD kategóriába sorolva zárt anyagnak minősült. (VD: 2869 mű, NfD: 3955 mű.)

Egyes művek kategorizálását az évek során módosították: VD minősítésű disszertációkat feloldották a tilalom alól, vagy az enyhébb NfD kategóriába soroltak. Ezek ellentétére is volt azonban példa.

Az egyes egyetemeken ill. főiskolákon a zároltnak minősített disszertációk aránya (országosan: 16,6%) rendkívül változó volt: 45,5% és 0,4% egyaránt előfordult. Legmagasabb arányban a kereskedelmi és az építészeti képzőintézmények zárolták anyagukat (a berlini építészeti akadémia: 45,5%, a gazdasági főiskola 39,4%, a lipcsei kereskedelmi főiskola: 27,7%). A műszaki oktatási intézmények között nehezen indokolható különbségek voltak: a berlini és a zittai mérnökképző főiskolákon a zárolt művek aránya 31,1% volt, Drezdában ugyanez az arány 7,8%, Wismarban 7,3%. A pedagógiai főiskolák disszertációi között is szerepelt 1-2% zárolt anyag. Úgy tűnik, egyes iskolák saját jelentőségüket és „exkluzivitásukat” kívánták kifejezésre juttatni a zárolt anyag magas számával.

A már említett 1987-es minisztertanácsi rendelet felszólította a könyvtárakat a zárolt anyag felülvizsgálására. Ezzel a lehetőséggel az intézmények csak szerény mértékben éltek: 1988 szeptemberéig a 2869 „VD” minősítésű disszertációnak csak 16%-át oldották fel. Az egyes intézmények eljárás módja között igen nagy volt a különbség: a zwickauai mérnökképző főiskola egész zárolt anyagát szabadon használhatónak nyilvánította, a Tudományos Akadémia pedig a zárolt 105 művéből 90-et (85,7%), velük szemben a Humboldt Egyetem 402 zárolt művéből csak 18-at (4,5%), Karl-Marx-Stadt műszaki főiskolája a zárolt 221 műből 6-ot (3,6%).

A fel nem oldott művek zárt jellege formálisan 1990 októberéig tartott, bár 1989 októbere után

gyakorlatilag már biztosították az olvasók hozzáférését. Az NDK eme könyvtárügyi örökségének teljes felszámolása, vagyis az egykori zárt művek bedolgozása a könyvtárak általános állománynyilvántartásaiba bizonyára el fog még tartani néhány évig.

(Katsányi Sándor)

93/020

KROLLER, Franz – REINITZER, Sigrid: Kriegseinwirkungen auf kroatische Bibliotheken im Jahre 1991 = ABI-Tech. 12.Jg. 1992. 3.no. 219-224.p.

Res. angol nyelven.

A háború hatásai a horvát könyvtárakra 1991-ben

Háborús károk

Horvátországban 1991 végéig a háború során legalább 65 könyvtár szenvedett kárt, köztük 3 tudományos-, 4 kolostori-, 8 egyetemi kari, 1 szakkönyvtár, valamint 26 iskolai és 23 közkönyvtár. A körzetenkénti megoszlás a következő:

Bjelovar körzete: Három közkönyvtár sérült meg: *Daruvarban* épületkár keletkezett, *Bjelovarban* az állomány egy része is tönkrement, *Pakracban* a közkönyvtár teljesen elpusztult.

Sziszek (Sisak) körzete: Épületkárok, kisebb sérülések történtek *Sziszek*, *Petrinja*, *Novska* közkönyvtáraiban. Több iskolai könyvtár is megsérült ill. elpusztult (*Petrinja*, *Novska*, *Glina*).

Karlovac körzete: A *karlovaci* városi könyvtár második emeletét találat érte. Ugyanott elpusztult két városi fiók- és egy iskolai könyvtár is. *Topusokoban* (*Vrginmost*) a közkönyvtár teljesen megsemmisült.

Dalmácia: *Dubrovnikban* a tudományos könyvtárat szerencsére nem érte közvetlen belövés, de a légnyomás több helyen megrongálta a tetőszerkezetet. Az épületben és környékén 60 repeszt számoltak össze. Az egyetemi központot gyújtóbomba találat érte, tűz keletkezett, melyben három kari könyvtár mintegy 20 ezer kötete égett el. *Zárában* (*Zadar*) mind a tudományos könyvtár, mind a városi könyvtár közvetlen találatot kapott, mindkét intézmény súlyos épület-, állomány- és felszerelési károkat szenvedett. Ezen kívül kisebb-nagyobb kár érte még Dalmácia

több városi könyvtárát (*Biograd*, *Drnis*) és iskolai könyvtárát (*Bribirske Mostine*, *Skradin*, *Zadar*) valamint a *karini* ferencesrendi könyvtárát.

Szlavónia és Baranya: Itt a károk különösen súlyosak voltak. *Eszéken* a Városi és Egyetemi Könyvtár épülete megsérült, de az állomány épen maradt. A ferencesrendiek kolostorát ugyanott két alkalommal is bombatalálat érte: az első bomba a tető átszakítása után nem robbant fel és sikerült eltávolítani, a második felrobbant, de csak a tetőt rongálta meg, az állomány sértetlen maradt. Teljesen elpusztult viszont a Biotechnikai Kutatóközpont épülete és könyvtára. Kiseb károkat szenvedett a pedagógiai és a mezőgazdasági fakultás könyvtára, valamint az Agrártudományi Intézet könyvtára. *Slavonski Brodban* a városi könyvtár előző évben berendezett olvasóterme teljesen kiégett, az állomány más részét a tűzoltás során használt víz tette tönkre. *Vinkovciban* a közkönyvtár „horvát terme” találatot kapott, a keletkezett tűz az épületet és az egész állományt elpusztította; nincs hír róla, hogy a páncélszekrényben őrzött különösen értékes könyvek megmaradtak-e. *Vukovar* közkönyvtára csaknem teljesen elpusztult, ugyanott a ferences kolostor régi könyveinek sorsa ismeretlen (a templomot találatok érték, a kolostor sorsa bizonytalanra vált). *Nova Gradiskán* közkönyvtára ugyancsak súlyosan megsérült, 5 ezer könyve elpusztult. Szlavónia és Baranya körzetéből számos iskolai könyvtár teljes elpusztulását is jelentették.

Lika körzetében három közkönyvtár szenvedett kisebb károkat (*Gaspic*, *Otocac*, *Slunj*).

Zágrábban a történelmi levéltár épületét érték kisebb károk.

Megjegyzendő, hogy Jugoszlávia 1956-ban magára nézve kötelező érvénnyel vállalta az 1954-es Hágai Konvenciót „a kulturális javak védelméről fegyveres konfliktusok esetére”.

(Katsányi Sándor)

Lásd még 7, 27, 95

Központi szolgáltatások

93/021

HENRIKSEN, C.H.: The Danish Repository Library for Public Libraries = Scand.Public Libr.Q. 25.vol. 1992. 2.no. 21-24.p.

Dánia: letéti könyvtár a közkönyvtárak számára*Közművelődési könyvtár; Letéti könyvtár*

Dánia közkönyvtári rendszerében már régi hagyománya van az együttműködésnek. Egy kis országban, ahol 5 millió ember él 45 ezer négyzetkilométeren, 275 helyi közösségben, nyilvánvaló, hogy a közös erőforrásokat ily módon jobban ki lehet használni. A közkönyvtárak és a tudományos könyvtárak között intenzív könyvtárközi kölcsönzés folyik. A következő központi szolgáltatások állnak a helyi önkormányzatok, ill. közkönyvtárak rendelkezésére: katalogizálás, public relations, adatbázisok, kötetés, könyvtári berendezések. A közkönyvtárak országos felügyeleti szerve több egyéb együttműködési formát is kidolgozott. Ezeket először kísérleti jelleggel vezették be, és ideiglenesen kormányzati pénzekből finanszírozták. Ha később hasznosnak bizonyultak, állandó, önálló intézményekké váltak. Ilyen intézményként működik a 60-as évek közepe óta a cikkben bemutatott országos tároló könyvtár is.

(Autoref. alapján)

*Lásd még 34, 45***Együttműködés****93/022**

VERHO, Seppo: Hei, me ostaan! = Kirjastolehti. 85.vuo. 1992. 9.no. 220-221.p.

Res. angol nyelven.

Finnország: egy követendő példa a könyvtárközi együttműködésre*Egybehangolt állományalakítás; Együttműködés -regionális; Gépi könyvtári hálózat; Városi könyvtár*

A gazdasági megszorítások miatt Finnország több városi könyvtárában is kénytelenek voltak fontos szolgáltatásokat beszüntetni. Szerencsére kivételek is vannak. A Liminka-i körzet négy évvel

ezelőtt csatlakozott az Oulu-i városi könyvtárak hálózatához, aminek eredményeként a körzet lakossága hozzáférhet az Outi nevű hálózat 10 tagkönyvtárának 600 ezres állományához. A kiválasztott könyv a terminál segítségével megrendelhető valamelyik szomszédos könyvtárból. A rendszerhez való csatlakozás a liminkai városi könyvtárnak 100 ezer finn márkájába került, de ez az összeg néhány év alatt megtérült a beszerzési keret csökkentése miatt (az olvasók természetesen a hálózatnak köszönhetően emiatt nem lettek megrövidítve). A könyvtár személyzetét sikerült egy főre lecsökkenteni. Az olvasók évente kb. 400 új könyvhöz jutnak hozzá a hálózat útján – ezek megvásárlása egyébként kb. 60 ezer márkába kerülne. A központi katalógusnak köszönhetően a katalogizálási költségeket is sikerült lecsökkenteni. A könyvtár megvásárolhatja a géppel olvasható bibliográfiai leírásokat, és saját nyilvántartásához csatolhatja őket. A katalogizálás költsége, amely az online rendszer bevezetése előtt a beszerzési keret 13%-át tette ki, most 4%-ra csökkent.

A svéd Libris rendszerrel kötött szerződés értelmében a következő évtől a hálózat útján a Svédországban kiadott könyvek katalógusadatai is hozzáférhetőek lesznek.

A szolgáltatások ésszerűsítése a városok közötti bibliobuszok útján is fokozható – Finnországban jelenleg 200 mozgókönyvtár üzemel.

(Autoref. alapján)

*Lásd még 37, 50***Jogi szabályozás****93/023**

NORMAN, Sandy: Image is all in debate on electrocopy rights = Libr.Assoc.Rec. 94.vol. 1992. 5.no. 324.p.

Elektronikus dokumentumtípusok másolása és a szerzői jog*Elektronikus publikáció; Szerzői jog*

Az elektronikus másolás az eredetileg nyomtatásban publikált, szerzői jogvédelem alá eső

művek tárolását, megjelenítését, terjesztését, manipulálását vagy reprodukálását jelenti géppel olvasható formában. Mindezek a műveletek tiltottak a szerzői jogi törvény szerint, engedélyhez vannak kötve.

A szerzői jog tulajdonosai a következők miatt aggódnak:

- a kalózkidadás miatt gazdasági hátrány érheti őket,
- a jelenlegi gyakorlat általánosan elterjed,
- a szöveg elektronikus formában könnyen manipulálható,
- a probléma ráadásul nemzetközi jellegű.

Az elektronikus másolásból adódó problémákat különböző csoportok (CITED, Publishers Association, British Library) vizsgálják; ezek az ellenőrzésre, az engedélyezésre és a térítésre szertnének kidolgozni megoldásokat.

A technikai lehetőségek előrébb járnak, mint a jogi szabályozás. Hogyan lehet mégis betartani elektronikus másolás esetén a jogi előírásokat?

- Letöltés és adatok felhasználása esetén az online adatbázisok forgalmazóival kötött szerződésekből kell tájékozódni. Az Európai Közösség irányelvei, amelyek 1993-ban törvényerőre emelkednek, megengedik a személyes célra való letöltést.

- A CD-ROM-okból méltányos és ésszerű mértékben lehet másolást végezni, ismét csak a szerződésben megszabott korlátozások figyelembe vételével.

- Az optikai jelolvasóknak (szkennereknek) két típusa van: 1) az asztali kiadványszerkesztő rendszerekben használt szkennerek esetében egyes szavakra lehet keresni és a szöveg manipulálható; 2) a dokumentumok képfeldolgozásában használatos szkennerekkel a teljes műveket rögzítik, tárolják és kereshetik vissza, e szövegek módosítása nem egyszerű. A szerzői jogvédelem az optikai jelolvasásra is vonatkozik, tehát cél-szerű azt a saját intézmény kiadványaira, a nyilvánosan használható, illetve olyan művekre korlátozni, amelyekre engedéllyel rendelkezünk.

- A hálózatban való használat és az elektronikus postai továbbítás esetén szintén figyelembe kell venni a szerződések feltételeit.

- A telefaxon való dokumentumtovábbítás is elektronikus másolás. Tanácsos a faxoláshoz készített másolatot megsemmisíteni, vagy postán elküldeni a kérőnek, hogy az semmisítse meg.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 19, 79, 91-92

Könyvtárosi hivatás

93/024

PRINS, Hans – DE GIER, Wilco: Image, status and reputation of librarianship and information work = IFLA J. 18.vol. 1992. 2.no. 108-118.p.

Res. francia, német és spanyol nyelven.

A könyvtárosság és az információs munka képe, helyzete és hírneve a köztudatban

Könyvtárosi hivatás; Könyvtárkép; Könyvtártudományi kutatás

1988-ban az IFLA könyvtáros-egyesület irányítási munkacsoportja (Round Table for the Management of Library Associations) kutatási programot indított a könyvtáros egyesületek bevonásával a könyvtáros szakma helyzetének vizsgálata céljából. Az első feladat a vonatkozó nemzetközi szakirodalom áttekintése volt. Ebből egyértelműen kiderült, hogy egyetlen foglalkozási ág képviselői sem foglalkoznak annyit munkájuk megítélésével, mint a könyvtárosok. Ugyanakkor a cikkek szinte kivétel nélkül a szakma alacsony presztízséről számolnak be. A program keretében 870 interjú készítették különböző típusú könyvtárakban dolgozó latin-amerikai, délkelet-ázsiai és afrikai könyvtárosokkal. Ezen kívül felmérést végeztek 90 országban. A 150 könyvtáros egyesületnek megküldött kérdőív első részét az országok 22%-a küldte vissza, így a tényszerű adatok összevetésére, értékelésére nem nyújtott lehetőséget ez a vizsgálat. A felmérés második részében 17, a könyvtárosi hivatásra vonatkozó állítást kellett véleményezniük. Ebben az esetben lényegesen jobb volt a válaszadási készség, de a tartalmát tekintve elmaradt a várt színvonalról.

Az interjúk és kérdőívek kiértékelése alapján néhány általános következtetés vonható le. A vélemények eltérést mutatnak a helyi adottságok függvényében. Azon országokban, amelyekben a könyvtári rendszer kiteljesítése folyik, a könyvtárosok nem igen foglalkoznak e kérdésekkel.

Ott viszont, ahol a fejlődés stagnál, előtérbe kerülnek a könyvtári munka társadalmi fogadtatásával kapcsolatos nézetek. Bár a helyi körülmények lényeges szerepet játszanak a vélemények kialakulásában, alapvetően megegyeznek a problémák a szakma egészét tekintve. Világszerte egyre csökken a „hagyományos” könyvtárosok iránti igény, a könyvtáros gyűjtőfogalmába a szakembereknek egyre szélesebb skálája tartozik. A fenntartó intézmények, kormányhivatalok hasznosnak, de nem nélkülözhetetlennek tekintik a könyvtári és információs szolgáltatásokat. Ez a helyzet három okra vezethető vissza.

1. *Láthatatlanság.* A könyvtári és információs munka mibenlétéről a kívülállóknak – fenntartóknak és felhasználóknak – kevés fogalmuk van. Ennek egyik legsúlyosabb következménye, hogy a költségvetésük mindig mélyen a szükséges szint alatt marad, ami a szolgáltatások fejlesztését megnehezíti, továbbá alacsony szinten tartja a könyvtárosok bérét. Így a szakma képviselői nem tudnak feljebb jutni a társadalmi ranglétrán. Mivel a könyvtárak nem eléggé dinamikus szervezetek, nehezen tudnak a mindenkori piaci körülményekhez alkalmazkodni, azaz a szolgáltatásaikat megfelelően eladni, a szó konkrét és elvont értelmében egyaránt.

2. *Képzés.* A már korábban leírt okoknak köszönhetően nem vonzó a könyvtárosság. Mivel a motiváció hiányzik, általában csak jobb híján választják a diákok ezt a szakot. Kevés kivételtől eltekintve a jelentkezők nem érik el a többi tudományterületen megkövetelt szintet. A különbség gyakran megmarad a diploma megszerzése után is, ördögi kör alakul ki: a nem eléggé felkészült könyvtárosok nem tudják szakmájukat, álláspontjukat elfogadtatni, vagyis jelentőségének megfelelő helyet kivívni a szakmának és képviselőinek. A képzés nem képes eléggé rugalmasan követni a társadalmi elvárásokat, a tantervekben túl nagy szerepet játszik a tradíció. A speciális feladatok ellátására az általános profilú képző intézmények általában nem tudják megfelelően felkészíteni a könyvtárosokat, egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy sok esetben hatékonyabban szerezhetők meg az ismeretek munka közben. Ez az egyik oka a könyvtárosképző intézmények válságának napjainkban.

3. *Szakmai kultúra.* A fentiek a szakmai kultúra hiányát mutatják. Ennek egyik legsúlyosabb következménye a szakmai irányítás gyengesége. A szolgáltatások színvonala így módon az egyéni

teljesítményektől, képességektől függ, nem elsősorban a kialakított rendszertől.

(Pappné Farkas Klára)

93/025

RUBIN, Richard – BUTTLAR, Lois: A study of the organizational commitment of high school library media specialists in Ohio = *Libr.Q.* 62.vol. 1992. 3.no. 306-324.p. Bibliogr. 27 tétel.

Középiskolai könyvtárosok ragaszkodása intézményükhöz. Felmérés Ohio államban

Felmérés; Könyvtárosi hivatás; Középiskolai könyvtár; Munkahelyi légkör

420 ohioi középiskolai könyvtárosnak, ill. médiaspecialistának küldtek ki kérdőíveket a munkahelyükkel szembeni elkötelezettségük szintjének felmérésére, ill. azoknak a tényezőknél a meghatározására, amelyek valószínűleg növelnék vagy csökkentenék ennek a további fejlődését. A kérdőív három kérdéscsoportot tartalmazott: demográfiai adatok (kor, fizetés, végzettség stb.), a Mowday, Porter és Steers által már használt Organizational Commitment Questionnaire (OCQ) és a szerzők által kifejlesztett Media Specialist Questionnaire (MSQ). Legfontosabb eredményként azt találták, hogy az iskolai média könyvtárosok legtöbbször nagy mértékben vonzódnak munkahelyéhez. Ez főleg a munkakörük szeretetéből és a munkájuk elismeréséből adódik. Az elkötelezettséget olyan tényezők is befolyásolták, mint a munkakör intellektuális kihívása és a résztvevők kora. A szerzők részletesen tárgyalják a kapott eredmények különféle vonatkozásait.

(Autoref. alapján)

Lásd még 6, 13, 18

Oktatás és továbbképzés

93/026

WOODSWORTH, Anne – LESTER, June: Priorités éducatives des futures bibliothèques d'étude = *Bull.Bibl.Fr.* 37.tom. 1992. 3.no. 32-39.p.

Res. angol nyelven.

Oktatási követelmények a jövő tudományos könyvtárainak személyzete számára

Általános tudományos könyvtár; Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés; Oktatási anyag

Bár már eddig is sok kísérlet történt azoknak a jártasságoknak a meghatározására, amelyekkel a könyvtáros iskolák végzős hallgatóinak rendelkezniük kellene, mindazonáltal ezek az erőfeszítések mind ez ideig nem eredményeztek egy olyan összefogott követelményrendszert, amely irányadó lehetne a tantervfejlesztés számára. A jelen cikk egy olyan jártasságkészletet ad közre, amelyet egy modellált jövőbeli tudományos könyvtár személyzetigényének vizsgálata alapján állítottak össze. Ebből válogatták ki azokat az elemeket, amelyeket az iskoláknak – a fejlődéssel való lépéstartás végett – be kellene építeniük oktatási programjaikba és stratégiáikba.

(Autoref.)

93/027

LIU, Ziming: A comparative study of library and information science education: China and the United States = *Int.Inf.Libr.Rev.* 24.vol. 1992. 2.no. 107-118.p. Bibliogr.

Könyvtár- és tájékoztatástudományi képzés Kínában és az Egyesült Államokban: összehasonlító vizsgálat

Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés; Könyvtártudomány története; Összehasonlító könyvtártudomány; Tanterv, óraterv

A cikk felvázolja a könyvtártudományi oktatás történetét és jelenlegi helyzetét Kínában. Az Egyesült Államokkal való összehasonlítás keretében a következő részterületek hasonlóságait, ill. különbségeit vizsgálja: a képzés eredete, kifejlődése, szintje, szerkezete, tanterve, valamint az oktatók és a hallgatók helyzete. A feltárt tények okaát is elemzi. A kínai képzés nyolcvanas évekbeli aranykora, valamint a kulturális forradalom

tisztán mutatja, hogy a politikai helyzet Kínában jóval nagyobb hatással volt a könyvtártudományi oktatásra, mint az Egyesült Államokban. Másrészt viszont úgy tűnik, hogy az anyagi erőforrások és a munkaerőpiac helyzete az amerikai képzésre volt nagyobb hatással. Világossá vált, hogy a nyolcvanas évek fejlődése Kínában csökkentette a két ország közötti szakadékot.

(Autoref.)

93/028

RUSCH-FEJA, Diann: Reciprocity of qualifications in practice: Equivalency issues affecting the librarian and documentation professions in Germany after reunification = *Int.Inf.Libr.Rev.* 24.vol. 1992. 2.no. 127-137.p. Bibliogr.

A könyvtári és dokumentációs képesítések egyenértékűsége az újraegyesített Németországban

Besorolás; Képesítés; Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés; Továbbképzés

Az újraegyesített Németországban egységesítési törekvések vannak a könyvtárosok képzése és besorolása terén. Ez az intézménytípusok és intézmények szakmai képesítési gyakorlatának elemzése után lényegében konkordanciák létrehozását, az eltérések kompenzálását jelenti.

A kelet-német könyvtárosok elhelyezkedését két probléma nehezíti: 1. végzettségüknek több esetben nincs közvetlen megfelelője a nyugati tartományokban (pl. a szaktájékoztatók esetében), 2. szakmai tapasztalataik a túllük független műszaki és pénzügyi körülmények miatt nem megfelelőek (hiányosak a számítógépes, a nyugati könyvtári és könyvtárrendszer-szervezési ismeretek).

1990 októbertől kölcsönösen elismerik a keleti és nyugati tartományokban a végzettségeket a képzés időtartama alapján. Egy szövetségi/tartományi munkacsoport értékelte az egyes intézményeket. Ajánlásaikban közvetlen ekvivalenciát javasoltak (pl. a volt NDK-beli Facharbeiter megfelel a nyugati Bibliotheksassistentnek, az Informator a Diplom-Dokumentarnak stb.). Az egyes tartományok egyébként szabad kezet kapnak a követelmények terén.

Berlinben speciális problémák mutatkoznak. Egy példa: bár az ottani Fachschule-t a Fachhochschulékkel azonos színvonalúnak találták, az 1985 után végzetektől valószínűleg megkövetelik majd egy plusz év elvégzését. Az 1991-ben végzetek már a nyugati előírások szerint vizgáltak. Az intézmény megszűnik, amikor az 1990-es első évfolyam is befejezi tanulmányait. A Humboldt Egyetemen végzetek egyetemi végzettségét elismerik ugyan, de magasabbra sorolják azokat, akik más szakosok és posztgraduális képzésben szereztek könyvtárosi végzettséget. A (nyugati tartományokban ismeretlen) levelező képzés hatékonynak bizonyult, ezért megmarad. A Humboldt Egyetem újabb doktori programjára 30-an jelentkeztek, 2/3-uk a nyugati tartományokból.

A gyakorló könyvtárosok képzettségi hiányosságait továbbképzéssel és speciális szemináriumok keretében igyekeznek pótolni, amelyeket a Német Könyvtári Intézet szervez az egyesületekkel együttműködve. Ezeket általában csak az alkalmazásban állók vehetik igénybe. A munkanélküli könyvtárosok alternatívái: rövid tanfolyamok, 1-3 napos szemináriumok, hosszútávú szakmai átképzés (számítástechnikai, gépi kiadványszerkesztői, munkaszervezési, adótanácsadói, banki stb.).

Sajnos a könyvtárral kapcsolatos tanfolyamok legtöbbje bevezető jellegű, hiányzik belőle a gyakorlat. A résztvevők száma korlátozott; a tandíjak magasak, mindenképpen intézményi támogatásra van szükség. A munkaügyi irodák gyakran nem ismerik és anyagilag nem tudják támogatni a részvételt.

A könyvtári munkaerőpiac beszűkülése (a volt NDK-beli könyvtárak bezárása) miatt sok könyvtáros képzettségénél alacsonyabb munkakörben kényszerül elhelyezkedni, ha alkalmazásban akar maradni.

Amikor 1992-ben az Európai Közösségben nyitottá válik a munkaerőpiac, részben azonos gondok várhatóak (a nyelvhasználat kérdésével bonyolítva). Irányelvekre lesz szükség többek között a következő kérdésekben: a fizetési eltérések megszüntetése, a képzettség kölcsönös elismerése, a képző és továbbképző tanfolyamok tartalma, a közalkalmazotti státusz.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 18

Szabványok, normatívák

93/029

ZEEMAN, Joe: The Z39.50 standard – almost a reality = Can.Lib.J. 49.vol. 1992. 4.no. 273-276.p.

A Z39.50 jelzetű szabvány – már csaknem valóság

Gépi információkeresési rendszer; Szabvány; Számítógép-hálózat

A Z39.50 egy információkeresésre szolgáló szabvány, amely meghatározza, hogy egy rendszer hogyan működhet együtt egy másikkal, adatbázis keresés és a találati rekordok fogadása céljából. Lehetővé teszi, hogy egy hálózatba kapcsolt két különböző számítógépes rendszer kommunikálni tudjon egymással, kölcsönös információkeresési szolgáltatások nyújtása érdekében. A szabvány mindkét rendszerben definiálja az adatforgalmi lépések megengedett sorrendjét, valamint a kicserélendő információcsomagok tartalmát és szerkezetét. A Z39.50 nem tévesztendő össze egy szabványos parancsnnyelvel (Common Command Language), amely egy számítógép-független használói interfészt határoz meg, és a rendszer és a használó közötti információkeresési párbeszéddel foglalkozik. Mivel ez a szabvány „nem törődik” azzal, hogy a használó hogyan keres a helyi rendszerben, sem azzal, hogy a célrendszernek milyen az adatbáziskezelő mechanizmusa, a használt szoftverek tekintetében semmiféle változtatásra nincs szükség.

Lásd még 40

Egyesületek, konferenciák

93/030

ANDERSON, Renee N. – D'AMICANTONIO, John – DUBOIS, Henry: Labor unions or professional organizations: which have our first loyalty? = Coll.Res.Lib. 53.vol. 1992. 4.no. 331-340.p.

A szakszervezeteket vagy a szakmai egyesületeket érezzük inkább magunkénak?

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Egyetemi könyvtár; Érdekvédelem; Felmérés

Kalifornia állami egyetemeinek több mint 500 könyvtárosa bevonásával végeztek felmérést szakszervezeti, illetve szakmai egyesületi tagságukra vonatkozóan. A szerzők arra kívántak feleletet kapni, hogy mik voltak a belépés ill. a nem belépés indítókai, milyen előnyöket vártak a tagságtól és milyen erős a ragaszkodásuk-hűségük az illető szervezet irányába. A válaszokat egybevetették a résztvevők által önkéntesen szolgáltatott demográfiai adatokkal. Általában az mondható el, hogy az egyetemi könyvtárosok inkább a szakszervezetek, mint a szakmai szervezetek iránt lojálisak. A választás motivációi, bár különbözőek voltak, gyakran kiegyenlítették egymást. (Autoref.)

Lásd még 10

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

93/031

NOMURA, Fumiyasu: Information services by the National Diet Library = Natl.Diet Libr.Newsl. 87.no. 1992. 7-11.p.

A japán nemzeti könyvtár (National Diet Library) tájékoztatói szolgáltatásai

Nemzeti könyvtár; Szolgáltatások

A társadalom információ iránti igényének fokozódása arra készíti a könyvtárakat, hogy au-

tomatizálással és számítógépes hálózatok kiépítésével javítsák a szolgáltatásokat. Az elmúlt öt évben Japánban rohamosan nőtt azoknak a könyvtáraknak a száma, amelyek számítógépet alkalmaznak. A közkönyvtárak 40%-ában, a felsőoktatási könyvtáraknak pedig kétharmadában van már számítógép. Mind több könyvtár kapcsolódik számítógépes hálózatba. Az Oktatási Minisztériumhoz tartozó Tudományos Információs Rendszerek Országos Központjának kezdeményezésére rövid időn belül mintegy 130 felsőoktatási könyvtárat kapcsoltak be az osztott katalógizálási rendszerbe. A közkönyvtárak pedig lelkesen csatlakoznak a regionális hálózatokhoz. A Belügyminisztérium legutóbbi felmérése szerint 88 önkormányzat működtet helyi könyvtári hálózatot.

A National Diet Library-től (Országos Parlamenti Könyvtár, NDL), mely egyben Japán nemzeti könyvtára, méltán várják el, hogy mint országos központ – információ- és dokumentumszolgáltatóként – élénk szerepet játsszon az információs hálózatban.

A cikk a nemzeti könyvtár számítógépesítési helyzetét veszi számba.

1. *Bibliográfiai adatbázis.* A távlati cél egy olyan országos gépi információs hálózat kialakítása, amelyben mind a hazai, mind pedig a külföldi könyvtárak állományadatai szerepelnek. Ennek a célnak az elérése érdekében az NDL-nek első lépésként ki kellett alakítani a bibliográfiai adatbázis építéséhez nélkülözhetetlen gépi katalógizálási és indexelési rendszert. A legnehezebb ebben a munkában a kínai karakterek kidolgozása volt, amivel a nyolcvanas évek elején, Japánban elsőként sikerült megbirkózniuk. Ezt követően kidolgozták a japán MARC formátumot, a világ első kínai írásjelű MARC formátumát. A könyvek nemzeti bibliográfiai adatbázisának (J-BISC) CD-ROM változatával 1988-ban jelentek meg a piacon és még ugyanebben az évben az időszaki kiadványok nemzeti bibliográfiájával is elkészültek.

Az 1868 óta megjelent mintegy egymillió japán könyv retrospektív konverzióját is tervezik, amivel még ennek az évszázadnak a végéig szeretnének elkészülni. A külföldi dokumentumok feldolgozásához külső US MARC adatbázisokat kívánnak igénybe venni.

2. *Információs szolgáltatások.* Az NDL 24 adatbázist fejlesztett ki, több mind 6 millió bibliográfiai rekorddal. A felhasználók mágnesszala-